

Sygn. akt: I C 774/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 26 lutego 2021 r.

Sąd Rejonowy w Gdyni I Wydział Cywilny

w składzie następującym:

Przewodniczący:	SSR Małgorzata Nowicka - Midziak
-----------------	----------------------------------

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 26 lutego 2021 r. w G.

sprawy z powództwa **B. M., E. P. (1)**

przeciwko **J. D.**

o zapłatę

1. oddala powództwo B. M. w całości;
2. nie obciąża powoda B. M. kosztami opłaty od pozwu i opinii biegłych, od których powód został zwolniony;
3. zasądza od powoda B. M. na rzecz pozwanej J. D. kwotę 3617 zł. (trzy tysiące sześćset siedemnaście złotych) tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w sprawie;
4. zasądza od pozwanej J. D. na rzecz powódki E. P. (1) kwotę 11 785 zł. (jedenaście tysięcy siedemset osiemdziesiąt pięć złotych) wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia 13 marca 2017r do dnia zapłaty;
5. oddala powództwo E. P. (1) w pozostałym zakresie;
6. nie obciąża powódki E. P. (1) kosztami opłaty od pozwu i opinii biegłych, od których powódka została zwolniona;
7. ustala, że powódka E. P. (1) ponosi pozostałe koszty procesu w 66%, zaś pozwana J. D. ponosi koszty procesu w 34%, pozostawiając szczegółowe wyliczenie referendarzowi sądowemu.

Sygnatura akt: I C 774/17

UZASADNIENIE

Powodowie E. P. (1) i B. M. wnieśli pozew przeciwko J. D. o zachówek po Ł. W., przy czym E. P. (1) domagała się zapłaty kwoty 35.005,65 zł wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 28 lutego 2017r. do dnia zapłaty, zaś B. M. zapłaty kwoty 12.267,60 zł wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 8 marca 2017r. do dnia zapłaty.

W uzasadnieniu pozwu wskazano, że spadek po zmarłej w dniu 13 października 2014r. Ł. W. na podstawie testamentu nabyła pozwana będąca wnuczką spadkodawcy. Powodowie natomiast są dziećmi spadkodawczyni. W skład majątku spadkowego – według spisu inwentarza z dnia 6 lutego 2017r. – wchodzi: mieszkanie, dla którego Sąd Rejonowy w Gdyni prowadzi księgę wieczystą nr (...) o wartości 108.578,70 zł, ruchomości o łącznej wartości 1.710 zł, udziały w (...) o wartości 50 zł, udział w wysokości 1/3 części w nieruchomości położonej w E. objętej księgą wieczystą nr (...) o wartości 12.260 zł, a także nieruchomość gruntowa położona w E. objęta KW nr (...) o wartości 178.650 zł. W chwili

śmierci spadkodawczyni posiadała zobowiązania o wartości 18.803,72 zł. Wartość czysta spadku wynosiła zatem 282.444,98 zł. W razie dziedziczenia ustawowego powodowie nabyliby udziały w spadku po 3/16. Oboje powodowie domagają się zasądzenia zachowku w wysokości 2/3 wartości udziału spadkowego, wskazując, że są niezdolni do pracy. E. P. (1) jest osobą ciężko schorowaną, bezrobotną, utrzymującą się z renty i emerytury męża, a B. M. osobą ciężko schorowaną, utrzymującą się z zasiłku chorobowego, niepracującą z uwagi na przewlekłą chorobę. Jak wskazano przy wyliczeniu należnego powodce zachowku doliczeniu podlega darowizna w postaci 1/4 udziału w prawie własności nieruchomości objętej KW nr (...), a na poczet zachowku należnego powodowi darowizna w postaci 1/4 udziału w prawie własności nieruchomości objętej KW nr (...).

(pozew k. 6-14)

Pozwana J. D. wniosła o oddalenie powództwa w całości. Uzasadniając swoje stanowisko procesowe pozwana przede wszystkim zaprzeczyła, aby powodowie byli niezdolni do pracy i wskazała, że stan niezdolności do pracy należy badać na dzień otwarcia spadku. Zdaniem pozwanej, powódka E. P. (1) nie przedstawiła dowodów, że jest całkowicie niezdolna do pracy, albowiem załączyła jedynie protokół oględzin sądowo – lekarskich z 2001r., z którego wynika, że może wykonywać pracę z ograniczeniem większych wysiłków fizycznych. Nadto, pozwana wskazała, że powódka pracuje na podstawie umowy zlecenia. Wedle pozwanej powód B. M. także nie wykazał, że jest całkowicie niezdolny do pracy, a z przedłożonych przez niego zaświadczeń wynika, że choruje na wiele chorób przewlekłych, ale w żadnym stopniu nie uzasadniają one uznania go za osobę trwale i całkowicie niezdolną do pracy. Podobnie, bezrobotność nie świadczy o całkowitej, trwałej niezdolności powoda do pracy, tym bardziej, że powód uczestniczy w szkoleniach organizowanych do osób bezrobotnych, co świadczy, że jest zdolny do podjęcia pracy zarobkowej. W ocenie pozwanej poczynione przez spadkodawcę darowizny całkowicie wyczerpały zachowek należny powodom i cała wartość darowizny powinna zostać zaliczona na należny im zachowek. Pozwana wskazała, że spis inwentarza został przez nią zaskarżony, albowiem wartość nieruchomości drogowych została zawyżona, nadto w spisie błędnie wskazano, że spadkodawczyni posiadała udział w wysokości 1/4, a nie 1/3 części w nieruchomości objętej KW nr (...). Z kolei, w skład nieruchomości objętej KW nr (...) wchodziła tylko jedna działka budowlana i kilka drogowych, obciążonych służebnościami o znikomej użyteczności oraz wartości. Stąd też, wartość tej nieruchomości również została zawyżona. Pozwana podniosła również zarzut nadużycia prawa, wskazując, że w przedmiotowej sprawie wartość zachowków może przekroczyć wartość spadku. Nadto, wskazała, że mieszkanie wchodzące w skład spadku służy do zaspokajania jej potrzeb mieszkaniowych. Pozwana zakwestionowała także datę początkową roszczenia o odsetki, wskazując, że odsetki powinny zostać zasądzone od dnia wyrokowania.

(odpowiedź na pozew k. 60-68)

Sąd ustalił następujący stan faktyczny:

Spadkodawczyni Ł. W. zmarła w dniu 13 października 2014r. w G.. W chwili otwarcia spadku zmarła była mężatką, pozostawiła czworo dzieci: E. P. (1), B. M., G. K. i S. M..

(okoliczność bezsporna)

Postanowieniem z dnia 1 kwietnia 2015r. wydanym w sprawie o sygnaturze VII Ns 258/15 Sąd Rejonowy w Gdyni stwierdził, że spadek po Ł. W. na podstawie testamentu z dnia 24 stycznia 2008r., otwartego i ogłoszonego w Sądzie Rejonowym w Gdyni w sprawie o sygnaturze akt VII Ns 309/15, nabyła w całości wprost wnuczka J. K. (obecnie D.). Przedmiotowe postanowienie uprawomocniło się w dniu 23 kwietnia 2015r.

(dowód: postanowienie Sądu Rejonowego w Gdyni z dnia 1 kwietnia 2015r. k. 292)

W dniu 13 października 2014r. Komornik Skarbowy Drugiego Urzędu Skarbowego w G. sporządził protokół spisu inwentarza, ustalając, że w skład spadku po Ł. W. wchodzi następujące składniki majątkowe:

- lokal mieszkalny przy ul. (...) w G. o powierzchni 27,05 m², KW nr (...) o wartości 108.578,70 zł (pkt I.1.1.a);

- udział w wysokości 1/3 części w nieruchomości gruntowej położonej w miejscowości E. (działka (...)) o powierzchni 1226 m², KW nr (...) o wartości 12.260 zł (pkt I.1.1.b);

- udział w wysokości 1/3 części w nieruchomości gruntowej w miejscowości E. o łącznej powierzchni 5.955 m² (działki (...)), KW nr (...) o wartości 59.550 zł (pkt I.1.1.c);

- ruchomości (telewizor 42' Samsung M. (...), stół w zestawie z 6 krzesłami, obraz ścienny, zegar ścienny, witryna pokojowa, stolik do kawy) o łącznej wartości 1.710 zł (pkt I.1.2);

- 50 udziałów (po 1 zł każdy) w (...) o łącznej wartości 50 zł (pkt I.1.3).

Ponadto, uwzględniono zobowiązania spadkodawczyni z tytułu:

- umowy pożyczki nr (...) z dnia 23 stycznia 2012r. w (...) w G. w kwocie 2.943,68 zł,

- nieuiszczonych opłat za mieszkanie wobec MIK MAR (...) w kwocie 3.312,62 zł,

- prawomocnego wyroku Sądu Okręgowego w Gdańsku w sprawie III Ca 692/16, na podstawie którego zasądzono na rzecz B. J. (1) dopłatę za zamianę lokali w kwocie 12.547,42 zł.

Postanowieniem z dnia 24 marca 2017r. wydanym w sprawie o sygnaturze akt VII Co 316/17 Sąd Rejonowy w Gdyni uchylił pkt II. ppkt I lit. b i c protokołu spisu inwentarza w zakresie ustalonych wartości wymienionych tam nieruchomości i zobowiązał komornika skarbowego do powołania biegłego sądowego w celu ich ponownej wyceny.

W dniu 16 listopada 2017r. komornik skarbowy dokonał uzupełnienia spisu inwentarza w ten sposób, że wartość udziału 1/3 części w nieruchomości Kw nr (...) oszacował na kwotę 10.000 zł (pkt I.1.1.b), a udziału w wysokości 1/3 w nieruchomości Kw nr (...) na kwotę 50.433,33 zł (pkt I.1.1.c).

Postanowieniem z dnia 24 stycznia 2018r. wydanym w sprawie o sygnaturze akt VII Co 1974/17 Sąd Rejonowy w Gdyni ponownie uchylił pkt II. ppkt I lit. b protokołu spisu inwentarza z dnia 16 listopada 2017 roku w zakresie ustalonej wysokości i wartości wymienionego tam udziału w nieruchomości objętej KW nr (...) i zobowiązał komornika skarbowego do ustalenia wysokości i wartości tego udziału oraz do ponownej wyceny wartości majątku spadkowego i wartości czystego spadku.

W dniu 8 maja 2018r. po raz kolejny komornik skarbowy uzupełnił ww. protokół spisu inwentarza, w ten sposób, że wartość udziału 1/4 części w nieruchomości Kw nr (...) oszacował na kwotę 7.500 zł (pkt I.1.1.b), a wartość nieruchomości Kw nr (...) na kwotę 151.300 zł (pkt I.1.1.c).

(dowód: protokół spisu inwentarza k. 293-296, postanowienie Sądu Rejonowego w Gdyni z dnia 24 marca 2017r. k. 101, postanowienie Sądu Rejonowego w Gdyni z dnia 24 stycznia 2018r. k. 139, protokół z dnia 16 listopada 2017r. k. 297-299, protokół z dnia 8 maja 2018r. 300-303, pismo (...) z dnia 8 listopada 2018r. k. 349, pismo (...) z dnia 19 marca 2019r. k. 375, przesłuchanie pozwanej J. D. płyta CD k. 289)

Ł. W. była współwłaścicielką nieruchomości gruntowej w E. stanowiącej działkę gruntu nr (...), objętą księgą wieczystą nr (...) w udziale 1/4 części, a także jedyną właścicielką nieruchomości gruntowej położonej w E. stanowiącej działki nr (...), objętej księgą wieczystą nr (...).

(dowód: odpis z KW nr (...) k. 419-425, odpis z KW nr (...) k. 449-455)

Koszty pogrzebu Ł. W. w kwocie 9.422 zł zostały pokryte w kwocie 4.000 zł z zasiłku pogrzebowego, 600 zł przez G. K., 600 zł przez S. W. i 4.222 zł przez pozwaną J. D..

(dowód: zaświadczenie o kosztach pogrzebu k. 140, przesłuchanie pozwanej J. D. płyta CD k. 289)

Pozwana J. D. poniosła koszty spisu inwentarza w kwocie 1.623,60 zł.

(dowód: postanowienie Sądu Rejonowego w Gdyni z dnia 23 marca 2018r. k. 156-157, potwierdzenie przelewu k. 340, wezwanie do uiszczenia opłaty z dnia 19 grudnia 2017r. k. 155)

Spadkodawczyni dokonała darowizn w postaci nieruchomości rolnych na rzecz każdego z czworga dzieci.

(dowód: przesłuchanie pozwanej J. D. płyta CD k. 289)

Na mocy umowy darowizny zawartej w dniu 1 października 1997r. przed notariusz E. J. prowadzącą kancelarię notarialną w G. (rep. A 11088/1997) Ł. i J. małżonkowie M. darowali ze swojego majątku wspólnego E. i E. P. (2) do ich majątku wspólnego nieruchomość gruntową stanowiącą działkę nr (...) obszaru 1.52.44 ha położoną w E. (gm. S.) objętą Kw nr (...) Sądu Rejonowego w Kartuzach o wartości 2.500 zł.

(dowód: umowa darowizny z dnia 1 października 1997r. k. 35-37)

Na mocy umowy darowizny zawartej w dniu 1 października 1997r. przed notariusz E. J. (rep. A 11093/1997) Ł. i J. małżonkowie M. darowali ze swojego majątku wspólnego B. i M. M. (2) do ich majątku wspólnego nieruchomość gruntową stanowiącą działkę nr (...) obszaru 1.18.69 ha położoną w E. (gm. S.) objętą Kw nr (...) Sądu Rejonowego w Kartuzach o wartości 2.000 zł.

(dowód: umowa darowizny z dnia 1 października 1997r. k. 45-47)

Na mocy umowy darowizny zawartej w dniu 28 maja 2001r. przed notariusz G. S. prowadzącą kancelarię notarialną w K. (rep. A 4653/2001) Ł. M. darowała B. i M. M. (2) do ich majątku wspólnego nieruchomość gruntową stanowiącą działkę nr (...) obszaru 0.08.37 ha położoną w E. (gm. S.) objętą Kw nr (...) Sądu Rejonowego w Kartuzach o wartości 4.000 zł.

(dowód: umowa darowizny z dnia 28 maja 2001r. k. 39-41)

Na mocy umowy darowizny zawartej w dniu 6 października 2006r. przed notariusz G. S. (rep. A 15091/2001) Ł. M. darowała B. i M. M. (2) do ich majątku wspólnego nieruchomość gruntową stanowiącą działkę nr (...) obszaru 0.11.12 ha położoną w E. (gm. S.) objętą Kw nr (...) Sądu Rejonowego w Kartuzach o wartości 15.000 zł.

(dowód: umowa darowizny z dnia 6 października 2006r. k. 42-44)

Na mocy umowy darowizny zawartej w dniu 1 października 1997r. przed notariusz E. J. (rep. A 11078/1997) Ł. i J. małżonkowie M. darowali ze swojego majątku wspólnego S. M. nieruchomość gruntową stanowiącą działkę nr (...) obszaru 1.74.55 ha położoną w E. (gm. S.) objętą Kw nr (...) Sądu Rejonowego w Kartuzach o wartości 3.000 zł.

(dowód: umowa darowizny z dnia 1 października 1997r. k. 363-364)

Na mocy umowy darowizny zawartej w dniu 29 marca 2004r. przed notariusz G. S. (rep. A 3718/2004) Ł. M. darowała S. M. nieruchomość gruntową stanowiącą działkę nr (...) obszaru 0.12.72 ha położoną w E. (gm. S.) objętą Kw nr (...) Sądu Rejonowego w Kartuzach o wartości 6.000 zł.

(dowód: umowa darowizny z dnia 29 marca 2004r. k. 352-353)

Na mocy umowy darowizny zawartej w dniu 1 października 1997r. przed notariusz E. J. (rep. A 11083/1997) Ł. i J. małżonkowie M. darowali ze swojego majątku wspólnego G. K. nieruchomość gruntową stanowiącą działkę nr (...) obszaru 1.18.36 ha położoną w E. (gm. S.) objętą Kw nr (...) Sądu Rejonowego w Kartuzach o wartości 2000 zł.

(dowód: umowa darowizny z dnia 1 października 1997r. k. 365-366)

Wartość rynkowa prawa własności nieruchomości gruntowej niezabudowanej położonej w E., stanowiącej działkę nr (...) – dla których Sąd Rejonowy w Kartuzach prowadzi księgę wieczystą nr (...) – wynosi **87.000 zł.**

Wartość rynkowa prawa własności nieruchomości gruntowej niezabudowanej położonej w E., stanowiącej działkę nr (...) – dla której Sąd Rejonowy w Kartuzach prowadzi księgę wieczystą nr (...) – wynosi **19.100 zł.**

Wartość rynkowa prawa własności nieruchomości gruntowej niezabudowanej położonej w E., stanowiącej działkę nr (...) – dla której Sąd Rejonowy w Kartuzach prowadzi księgę wieczystą nr (...) – wynosi **30.200 zł.**

Wartość rynkowa prawa własności nieruchomości gruntowej niezabudowanej położonej w E., stanowiącej działkę nr (...) – dla której Sąd Rejonowy w Kartuzach prowadzi księgę wieczystą nr (...) – wynosi **32.100 zł.**

Wartość rynkowa prawa własności nieruchomości gruntowej niezabudowanej położonej w E., stanowiącej działkę nr (...) – dla której Sąd Rejonowy w Kartuzach prowadzi księgę wieczystą nr (...), tak jakby była gruntem rolniczym – wynosi **55.900 zł.**

Wartość rynkowa prawa własności nieruchomości gruntowej niezabudowanej położonej w E., stanowiącej działkę nr (...), dla której Sąd Rejonowy w Kartuzach prowadzi księgę wieczystą Kw (...), tak jakby była gruntem rolniczym – wynosi **71.800 zł.**

(dowód: pisemna opinia biegłego sądowego z zakresu szacowania nieruchomości J. Ś. k. 384-538 wraz z pisemnymi opiniami uzupełniającymi k. 611-612, 676-707, 730 oraz ustną opinią uzupełniającą płyta CD k. 641)

Gmina S. ani właściciele działek sąsiednich nie są aktualnie zainteresowani zakupem działek drogowych nr (...).

(dowód: wniosek z dnia 7 grudnia 2017r. k. 112-113, odpowiedź Gminy S. z dnia 28 grudnia 2017r. k. 114-128, wnioski o udzielenie informacji wraz z potwierdzeniem doręczenia k. 158-221, odpowiedzi na wnioski k. 222-226)

Od 1993r. powódka E. P. (1) utrzymywała się z renty z tytułu częściowej niezdolności do pracy (III. grupa, częściowa zdolność do pracy z ograniczeniem większych wysiłków fizycznych), natomiast w 2017r. przeszła na emeryturę. Powódka miała wadę serca (przeciek między przedsionkowy), która została usunięta operacyjnie w dniu 2 czerwca 2000r. W przeszłości powódka niesystematycznie leczyła się w poradni zdrowia psychicznego z uwagi nerwicę pitiatyczną. Aktualnie powódka skarży się na dolegliwości kręgosłupa. W dacie śmierci spadkodawczyni powódka pracowała na pełny etat jako sprzątaczką, później od 2015r. świadczyła pracę na część etatu (0,8). (...), które otrzymała od spadkodawczyni w drodze darowizny, powódka sprzedała. Poza ziemią rolną nie otrzymała żadnych innych darowizn. Powódka utrzymywała poprawne stosunki z matką, odwiedzała ją w weekendy, miała kontakt telefoniczny.

(dowód: przesłuchanie powódki E. P. (1) płyta CD k. 280, protokół oględzin sądowo – lekarskich z dnia 22 czerwca 2001r. k. 21-24, kopia legitymacji emeryta k. 239)

Zgodnie z decyzją o ustaleniu kapitału początkowego powódka przepracowała 9 lat, 2 miesiące, 15 dni (okres składkowy). Nadto, ustalono okres nieskładkowy z tytułu sprawowania opieki nad dziećmi 5 lat, 9 miesięcy i 28 dni. W 2017r. E. P. (1) osiągnęła przychód z tytułu emerytury w wysokości 9.923,78 zł. W 2014r. miała rentę z tytułu częściowej niezdolności do pracy. Od 1 marca 2018r. emerytura powódki wynosiła kwotę 967,36 zł.

(dowód: decyzja ZUS o ustaleniu kapitału początkowego z dnia 11 października 2017r. k. 240-242, decyzja ZUS z dnia 1 marca 2018r. k. 243-245, PIT 40-A k. 246-247, zaświadczenie ZUS z dnia 17 lipca 2018r. k. 286b)

Od dnia 26 czerwca 2012r. powód B. M. jest zarejestrowany jako osoba bezrobotna, utrzymuje się z zasiłku stałego MOPS w kwocie 257 zł. Powód legitymuje się orzeczeniem z dnia 26 października 2017r. o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności ustalonym do 31 października 2020r. (wg orzeczenia daty powstania niepełnosprawności nie da się ustalić). Pierwsze orzeczenie o stopniu niepełnosprawności powód uzyskał w dniu 4 września 2012r. na okres do 30 września 2014r. Zgodnie z ww. orzeczeniami powód może pracować w warunkach chronionych (stanowisko

przystosowane). Powód prowadził działalność gospodarczą w zakresie usług remontowo – budowlanych w okresie od 9 lipca 2003r. do 7 kwietnia 2005r. Po rejestracji jako bezrobotny, powód uczestniczył w kursach aktywizacji zawodowej. W 2014r. nie pobierał renty z tytułu niezdolności do pracy. W 1999r. B. M. miał wypadek komunikacyjny, wskutek którego odniósł uraz wielonarządowy. Powód choruje na cukrzycę typu 2 powikłaną zespołem stopy cukrzycowej, przewlekłą obturacyjną chorobę płuc, nadciśnienie tętnicze, dyskopatię L4-L5.

(...), które otrzymał od spadkodawczyni w drodze darowizny, powód sprzedał. B. M. nie partycypował w spłacie długów spadkowych. Powód utrzymywał poprawne relacje z matką, m.in. kupił jej telewizor i wideo, odwiedzał 3-4 razy w miesiącu, matka gościła również u niego w domu.

(dowód: decyzja Wójta Gminy S. z dnia 8 listopada 2017r. k. 250-251, orzeczenie z dnia 26 października 2017r. o stopniu niepełnosprawności k. 252-253, orzeczenie z dnia 4 września 2012r. o stopniu niepełnosprawności k. 254-255, decyzja Wójta Gminy S. z dnia 7 kwietnia 2005r. k. 256, decyzja z dnia 26 czerwca 2012r. o statusie bezrobotnego k. 257, dokumentacja medyczna leczenia powoda k. 258-270, przesłuchanie powoda B. M. płyta CD k. 280v, zaświadczenie ZUS z dnia 17 lipca 2018r. k. 286a, zaświadczenie lekarskie z dnia 7 marca 2017r. k. 28)

Według stanu na dzień otwarcia spadku tj. na dzień 13 października 2014r. powodowie E. P. (1) i B. M. byli osobami częściowo niezdolnymi do pracy.

(dowód: opinia biegłego sądowego z zakresu medycyny pracy prof. dr hab. B. J. (2) k. 749-753)

Pozwana J. D. pozostaje w związku małżeńskim, pracuje za wynagrodzeniem w kwocie 2.190 zł brutto, zaś jej mąż 2.100 zł brutto. Powódka spłaca dług spadkowy w kwocie 12.547,42 zł zasądzonej na podstawie prawomocnego wyroku Sądu Okręgowego w Gdańsku w sprawie o sygn. akt III Ca 692/16.

(dowód: przesłuchanie pozwanej J. D. płyta CD k. 289)

Pismem z dnia 27 lutego 2017r. powódka E. P. (1) wezwała pozwaną do zapłaty kwoty 20.418 zł tytułem zachowku po Ł. W. w terminie 5 dni od otrzymania wezwania.

(dowód: wezwanie do zapłaty wraz z potwierdzeniem nadania k. 48-50)

Pismem z dnia 7 marca 2017r. powód B. M. wezwał pozwaną do zapłaty kwoty 20.418 zł tytułem zachowku po Ł. W. w terminie 5 dni od otrzymania wezwania.

(dowód: wezwanie do zapłaty wraz z potwierdzeniem nadania k. 51-52)

Sąd zważył, co następuje:

Powyższy stan faktyczny Sąd ustalił po wszechstronnym rozważeniu całego zebranego w niniejszej sprawie materiału dowodowego w postaci dowodów z dokumentów, dowodu z przesłuchania stron, dowodu z opinii biegłego sądowego z zakresu szacowania nieruchomości, a także dowodu z opinii biegłego sądowego z zakresu medycyny pracy.

Oceniając zgromadzony w niniejszej sprawie materiał dowodowy Sąd nie dopatrywał się żadnych podstaw do kwestionowania wiarygodności i mocy dowodowej dokumentów przedłożonych przez strony niniejszego postępowania. Podkreślić bowiem należy, iż dokumenty w postaci orzeczeń sądów powszechnych (postanowienie w przedmiocie stwierdzenia nabycia spadku, postanowienia wydane w następstwie zaskarżenia spisu inwentarza), aktów notarialnych (umowy darowizny), a także aktów administracyjnych (orzeczenia o niepełnosprawności, decyzje ZUS) mają charakter dokumentów urzędowych i w związku z tym korzystają one z domniemania autentyczności i zgodności z prawdą wyrażonych w nich oświadczeń, których w toku niniejszego postępowania żadna ze stron nie wzruszyła w trybie art. 252 kpc. W przypadku zaś pozostałych dokumentów mających charakter dokumentów prywatnych, żadna ze stron nie kwestionowała autentyczności tych dokumentów ani nie zaprzeczyła, iż osoby podpisane pod tymi

dokumentami nie złożyły oświadczeń w nich zawartych. Sąd z urzędu również nie doszukał się żadnych podstaw do podważenia autentyczności i wiarygodności wskazanych dokumentów.

Jeśli natomiast chodzi o ocenę osobowego materiału dowodowego, to Sąd dał wiarę zeznaniom powodów E. P. (1) i B. M. na okoliczność stanu zdrowia każdego z nich na dzień otwarcia spadku, albowiem w tym zakresie zeznania powodów znajdują potwierdzenie w przedłożonej dokumentacji medycznej. Osobną natomiast kwestią pozostawała kwalifikacja tego stanu zdrowia pod kątem niezdolności do wykonywania pracy. W tym zakresie Sąd oparł się na dowodzie z opinii biegłego z zakresu medycyny pracy, który w odróżnieniu od powodów posiada w tym zakresie wiadomości specjalne. Ponadto, za wiarygodne Sąd uznał zeznania powodów w zakresie dotyczącym przebiegu ich pracy zawodowej, gdyż w tej części zeznania również korelowały z treścią złożonych dokumentów. Natomiast odnośnie dokonanych przez spadkodawczynię darowizn Sąd oparł się na zeznaniach stron tylko w takim zakresie w jakim zeznania te korelują z dowodami niewątpliwie wiarygodnymi, jak umowy darowizny. Obie strony wskazywały na różne rzekome przesunięcia pomiędzy majątkiem spadkodawczyni a majątkami powodów i pozostałych dzieci zmarłej, powołując się na wiedzę ze słyszenia, pochodzącą „z drugiej czy trzeciej ręki”, czy też wiedzę opartą na domysłach.

Ponadto, za wiarygodny dowód w sprawie Sąd uznał opinię biegłego sądowego do spraw szacowania nieruchomości J. Ś.. W ocenie Sądu opinia złożona przez biegłego mająca formę operatu szacunkowego została sporządzona w sposób rzetelny, profesjonalny i z zachowaniem należytych standardów. Biegły logicznie uzasadnił wnioski do jakich doszedł, co pozwoliło Sądowi na prześledzenie toku myślowego biegłego i weryfikację prawidłowości wyceny pod kątem obowiązujących przepisów prawa. Nadto, w opiniach uzupełniających biegły w sposób rzeczowy, logiczny i przekonujący odniósł się do wszystkich zarzutów podniesionych przez strony i w konsekwencji obronił swoją opinię.

Ponadto, swoje ustalenia faktyczne w niniejszej sprawie Sąd oparł na dowodzie z opinii biegłego sądowego z zakresu medycyny pracy. Podkreślić należy, iż przedmiotowa opinia została sporządzona przez osobę posiadającą zarówno wiedzę teoretyczną (posiadającą stopień naukowy dr habilitowanego i tytuł profesora uczelni), jak i niezbędne doświadczenie kliniczne i procesowe po dogłębnej analizie przedstawionej dokumentacji medycznej i przeprowadzeniu wywiadu. W ocenie Sądu wnioski do jakich doszedł biegły są stanowcze, konkretne, dobrze uzasadnione i nie budzą żadnych wątpliwości Sądu w świetle wiedzy powszechnej czy zasad logicznego rozumowania. Nadto, żadna ze stron nie wniosła zarzutów do opinii biegłego.

Podstawę prawną powództwa stanowił przepis art. 991 § 1 i 2 kc. Zgodnie z art. 991 § 1 kc zstępnym, małżonkowi oraz rodzicom spadkodawcy, którzy byliby powołani do spadku z ustawy, należą się, jeżeli uprawniony jest trwale niezdolny do pracy albo jeżeli zstępny uprawniony jest małoletni – dwie trzecie wartości udziału spadkowego, który by mu przypadł przy dziedziczeniu ustawowym, w innych zaś wypadkach – połowa wartości tego udziału (zachówek). Wedle natomiast art. 991 § 2 kc jeżeli uprawniony nie otrzymał należnego mu zachowku bądź w postaci uczynionej przez spadkodawcę darowizny, bądź w postaci powołania do spadku, bądź w postaci zapisu, przysługuje mu przeciwko spadkobiercy roszczenie o zapłatę sumy pieniężnej potrzebnej do pokrycia zachowku albo do jego uzupełnienia.

Przechodząc do szczegółowych rozważań należy zauważyć, iż w niniejszej sprawie nie było sporu co do tego, że pozwana J. D. jest spadkobiercą testamentowym Ł. W.. Okoliczność ta wynika również z przedłożonego odpisu postanowienia Sądu Rejonowego w Gdyni z dnia 1 kwietnia 2015r. wydanego w sprawie o sygnaturze akt VII Ns 258/15 w przedmiocie stwierdzenia nabycia spadku po Ł. W.. Bezsporne było również, że powodowie E. P. (1) i B. M. jako dzieci spadkodawczyni należą do ustawowego kręgu osób uprawnionych do zachowku. Kluczowym dla rozstrzygnięcia kwestii wysokości zachowku było ustalenie kręgu spadkobierców ustawowych, którzy byliby powołani do dziedziczenia gdyby spadkodawca nie sporządził testamentu. Zgodnie z treścią art. 931 § 1 kc w pierwszej kolejności powołane są z ustawy do spadku dzieci spadkodawcy oraz jego małżonek; dziedziczą oni w częściach równych. Jednakże część przypadająca małżonkowi nie może być mniejsza niż jedna czwarta całości spadku. W dacie śmierci spadkodawczyni Ł. W. była mężatką i pozostawiła czworo dzieci, które pozostawały przy życiu w chwili otwarcia spadku. Zważywszy na powyższe, w razie dziedziczenia ustawowego każdemu z powodów przypadłby udział w wysokości 3/16 części spadku. Małżonek zmarłej S. W. nabyłby udział w wysokości 1/4, natomiast każde z pozostających przy życiu dzieci udział w wysokości 1/4 pozostałej części spadku (1/4 x 3/4).

Kwestią sporną pozostawała natomiast wielkość udziału spadkowego, stanowiącego podstawę ustalenia wysokości zachowku. Powodowie bowiem podnosili, że w dacie otwarcia spadku byli osobami niezdolnymi do pracy, a zatem należy im się zachówek w wysokości 2/3 udziału spadkowego, jaki przypadłby im w razie dziedziczenia ustawowego. Jak wskazuje się w doktrynie dla ustalenia niezdolności do pracy miarodajna jest chwila otwarcia spadku, przy czym niezdolność ustala samodzielnie sąd w procesie o zachówek, biorąc pod uwagę m.in. wiek czy niepełnosprawność uprawnionego. W wypadkach wątpliwych sąd może posłużyć się opinią biegłego z zakresu medycyny pracy (por. K. Osajda (red.), Kodeks cywilny. Komentarz, wyd. 22, 2019). Przesłanka trwałej niezdolności do pracy może być wykazywana w procesie cywilnym wszelkimi dostępnymi środkami dowodowymi, w tym także orzeczeniami wydanymi przez organy rentowe Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, ale może być też przedmiotem domniemań faktycznych w rozumieniu art. 231 kpc (por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 7 lutego 2013 r., I ACa 1103/12, Legalis; E. Gniewek, P. Machnikowski (red.), Kodeks cywilny. Komentarz. Wyd. 8, Warszawa 2017). W świetle stanowiska judykatury istotne pozostaje, że uprzywilejowanie co do sposobu wyliczenia zachowku z art. 991 § 1 kc dotyczące osób niezdolnych do pracy odnosi się tylko do osób **całkowicie, trwale** niezdolnych do pracy w momencie otwarcia spadku (por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 2 października 2015r., VI ACa 1354/14, L.; wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 12 sierpnia 2014 r., I ACa 716/14, L.). Podkreślić przy tym należy, że ocena, czy osoba uprawniona do zachowku była w dniu otwarcia spadku trwale niezdolna do pracy w rozumieniu art. 991 § 1 kc powinna być dokonana z uwzględnieniem wszystkich okoliczności decydujących o możliwości osiągnięcia przez tę osobę dochodów z pracy zarobkowej. Wynikająca z opinii biegłego częściowa niezdolność do pracy w rozumieniu art. 12 ust. 3 ustawy z 17.12.1998r. o emeryturach i rentach z FUS (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 1270, ze zm.) nie sprzeciwia się uznaniu, że uprawniony do zachowku jest trwale niezdolny do pracy jeżeli z okoliczności faktycznych wynika niebicie, że uprawniony pozbawiony został możliwości wykonywania jakiegokolwiek pracy zarobkowej (por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 5 lipca 2016r., I ACa 164/16, OSAK 2016, Nr 3, poz. 6).

Z przedłożonej dokumentacji wynika, że w chwili otwarcia spadku powódka E. P. (1) utrzymywała się z renty z tytułu częściowej niezdolności do pracy. Powódka została bowiem zaliczona do III. grupy inwalidzkiej, przy czym – jak wynika z załączonego do pozwu protokołu oględzin sądowo – lekarskich sporządzonego na potrzeby postępowania sądowego – powódka miała zachowaną częściowo zdolność wykonywania pracy z ograniczeniem większych wysiłków fizycznych. Mało tego, z zeznań powódki wynika, że w dacie otwarcia spadku faktycznie świadczyła pracę na pełen etat jako sprzątaczką. Powódka była czynna zawodowo także w okresie późniejszym, przy czym od 2015r. świadczyła pracę w mniejszym wymiarze czasowym (0,8 etatu). Jednocześnie, nie wykazano, aby w dacie otwarcia spadku na lokalnym rynku pracy nie było ofert pracy spełniających określone w orzeczeniu o przyznaniu III. grupy inwalidzkiej warunki. W toku niniejszego postępowania Sąd dopuścił dowód z opinii biegłego sądowego z zakresu medycyny pracy, który stwierdził, że schorzenia, na jakie cierpiała powódka w chwili otwarcia spadku (stan po przebytej operacji wady serca, nerwica pociągająca, przewlekłe zmiany zwyrodnieniowo – dyskopatyczne) czyniły powódkę jedynie częściowo niezdolną do pracy. Powódka miała także zachowaną zdolność do samodzielnej egzystencji. W oparciu o zebrany materiał dowodowy Sąd doszedł do przekonania, że w chwili otwarcia spadku po Ł. W. powódka nie była osobą całkowicie i trwale niezdolną do pracy, a tylko taka niezdolność w świetle powołanego powyżej orzecznictwa uzasadnia przyznanie wyższego zachowku.

Z kolei B. M. w dacie otwarcia spadku pozostawał osobą bezrobotną, zarejestrowaną w powiatowym urzędzie pracy. Jak wynika z zebranego materiału dowodowego w 1999r. powód przebył wielonarządowy uraz tępy jamy brzusznej i kręgosłupa w następstwie wypadku komunikacyjnego, a następnie rozwinęły się u niego liczne schorzenia ogólnoustrojowe (cukrzyca typu 2 powikłana zespołem stopy cukrzycowej, otyłość, zaburzenia gospodarki lipidowej, nadciśnienie tętnicze, przewlekła obturacyjna choroba płuc, zmiany zwyrodnieniowo – dyskopatyczne kręgosłupa lędźwiowego). Nadto, orzeczeniem z dnia 4 września 2012r. został zaliczony do umiarkowanego stopnia niepełnosprawności z możliwością pracy w warunkach chronionych (stanowisko przystosowane). Z opinii biegłego wynika, że stan zdrowia powoda w dacie otwarcia spadku pozwala uznać go za częściowo niezdolnego do pracy. Jak bowiem wyjaśnił biegły wymienione powyżej schorzenia stanowią przeciwwskazanie do ciężkiej i umiarkowanej ciężkiej pracy fizycznej, pracy nocnej, pracy na wysokości i przy zawodowym prowadzeniu pojazdów drogowych i jedynie ograniczają zdolność do pracy na stanowisku ślusarza i pracownika remontowo – budowlanego, a więc pracy jaką

wcześniej wykonywał. W świetle opinii biegłego należało uznać, że powód miał w dacie otwarcia spadku częściowo zachowaną zdolność do wykonywania pracy. Nadto, w toku niniejszego postępowania strona powodowa nie wykazała, że na rynku lokalnym w okresie zbliżonym do daty otwarcia spadku nie było żadnych ofert pracy w warunkach chronionych. Mało tego, powód nie próbował nawet dowodzić, że próbował aktywnie poszukiwać pracy. Tym samym nie można uznać, że B. M. został pozbawiony możliwości wykonywania jakiejkolwiek pracy zarobkowej.

W związku z powyższym należało uznać, że każdemu z powodów należy się zachówek w wysokości połowy udziału spadkowego, jaki przypadłby przy dziedziczeniu ustawowym, a więc w wysokości 3/32 spadku ($1/2 \times 3/16$).

Przesądziwszy powyższe, w dalszej kolejności należało poczynić ustalenia dotyczące substratu zachowku, w tym ustalenia wartości aktywów spadkowych. Zważyć należy, iż wobec treści protokołu spisu inwentarza, który był kilkukrotnie zaskarżany i w następstwie tego kilkukrotnie uzupełniany, istniały pewne rozbieżności co do składu majątku spadkowego, w szczególności ustalenia zakresu praw wchodzących w skład spadku. Podkreślić należy jednak, że Sąd nie jest związany ustaleniami spisu inwentarza. Jak bowiem wskazuje się w doktrynie Sąd samodzielnie ustala skład i wartość spadku dla potrzeb ustalenia zachowku (por. Konrad Osajda (red.), Kodeks cywilny. Komentarz, wyd. 22, 2019; uchwała SN z 17 maja 1985 r., III CZP 69/84, OSNCP 1986, Nr 3, poz. 24). Zatem ujęcie bądź niezamieszczenie w spisie inwentarza oznaczonego przedmiotu lub długu nie ma wpływu na możliwość dochodzenia roszczeń dotyczących tego przedmiotu lub długu, gdyż spis inwentarza nie jest jedynym dowodem świadczącym o przynależności tych składników do spadku. Spis inwentarza jest tylko jednym z wielu dowodów określających zakres przedmiotowy spadku. Spis inwentarza nie przesądza więc o składzie spadku oraz o sferze praw i obowiązków majątkowych zainteresowanych podmiotów, która związana jest ze spadkobraniami. Rozstrzygnięcia w innych postępowaniach sądowych dotyczące składników spadku oraz sfery praw i obowiązków wiążącej się z dziedziczeniem spadku mogą być odmienne od ustaleń poczynionych w postępowaniu o spis inwentarza. Wynika to m.in. z zasady swobody oceny dowodów (por. K. Osajda (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom IVB. Prawo i postępowanie spadkowe. Komentarz, Warszawa 2018).

Mając powyższe na względzie Sąd samodzielnie dokonał ustaleń co do składu majątku spadkowego na podstawie całokształtu zebranego materiału dowodowego. Zważyć należy, że w dacie śmierci spadkodawczyni była właścicielką lokalu mieszkalnego położonego przy ul. (...) w G. o powierzchni 27,05 m², objętego księgą wieczystą nr (...). Wartość tego składnika majątkowego pozostawała pomiędzy stronami bezsporna i zgodnie z wyceną dokonaną przez komornika skarbowego wynosiła 108.578,70 zł. Natomiast rozbieżności wystąpiły w zakresie ustalenia zakresu prawa własności przysługującego spadkodawczyni w odniesieniu do nieruchomości gruntowych położonych w miejscowości E.. W oparciu o odpisy z ksiąg wieczystych Sąd przyjął, że w chwili otwarcia spadku Ł. W. była współwłaścicielką nieruchomości gruntowej w E. stanowiącej działkę gruntu nr (...), objętą księgą wieczystą nr (...) w udziale 1/4 części, a także jedyną właścicielką nieruchomości gruntowej położonej w E. stanowiącej działki nr (...), objętej księgą wieczystą nr (...). Natomiast wartość rynkową przedmiotowych nieruchomości Sąd ustalił na podstawie dowodu z opinii biegłego sądowego z zakresu szacowania nieruchomości. Jednocześnie ustalając wartość działek na potrzeby ustalenia zachowku Sąd uwzględnił przeznaczenie i sposób korzystania z tych działek w dacie otwarcia spadku, a także możliwość ich sprzedaży. Przedmiotowe działki stanowią drogi i jak udowodniła w toku niniejszego postępowania pozwana nie ma faktycznej możliwości sprzedaży tych nieruchomości, albowiem ograniczony jest krąg potencjalnych nabywców. Z uwagi na położenie i przeznaczenie zakupem takich nieruchomości mogą być zainteresowani jedynie właściciele działek graniczących z przedmiotowymi nieruchomościami np. w celu poprawy dostępu do drogi publicznej lub połączenia z innymi działkami, ewentualnie gmina w celu poprawy sieci drogowej. Pozwana zwróciła się zarówno do Gminy S., na terenie której przedmiotowe działki są zlokalizowane, jak również do właścicieli sąsiednich nieruchomości z zapytaniem o możliwość nabycia ww. działek drogowych. Jak się okazało zainteresowanie było znikome. Tym samym należało uznać, że możliwości sprzedaży przedmiotowych nieruchomości i uzyskania ceny wskazanej przez biegłego są bardzo ograniczone i co istotne zależą głównie od aktywności potencjalnych kontrahentów. W tym stanie rzeczy przyjęcie pełnej wartości rynkowej ww. nieruchomości dla potrzeb ustalenia zachowku stanowiłoby nadużycie prawa, pozostając w sprzeczności z zasadami współzycia społecznego. Zważyć należy, iż w judykaturze i doktrynie dopuszcza się w wyjątkowych przypadkach możliwość

obniżenia wysokości kwoty należnej z tytułu zachowku na podstawie art. 5 kc (np. uchwała SN z 19 maja 1981 r., III CZP 18/81, OSNCP 1981, Nr 12). Jak wskazał Sąd Apelacyjny w Szczecinie w wyroku z dnia 2 marca 2016 r., I ACa 892/15, L., podstawę do zastosowania art. 5 kc może stanowić trudna sytuacja życiowa zobowiązanego np. gdy odziedziczył spółdzielcze prawo do lokalu, domek czy lokal stanowiący odrębną własność, służący do zaspokajania jego potrzeb, a inne składniki spadku nie umożliwiają wywiązania się z zobowiązań zachowkowych. Z kolei, na obowiązek stosowania art. 5 kc przez sąd z urzędu zwrócił uwagę Sąd Apelacyjny w Katowicach w wyroku dnia 17 lutego 2017 r., V ACa 445/16, OSP 2018, Nr 4, poz. 35. Zważyć należy, iż zaspokojenie roszczenia o zachówek winno nastąpić niezwłocznie po uprawomocnieniu wyroku. Tymczasem zobowiązana do zaspokojenia tego roszczenia spadkobierczyni w rozpatrywanym przypadku nie ma możliwości niezwłocznego pozyskania środków na wypłatę zasądzonego świadczenia w oparciu o wymienione składniki majątkowe nabyte w drodze dziedziczenia. Wobec tego należało obniżyć wartość przedmiotowych nieruchomości o połowę, rozkładając ryzyko związane z ograniczeniami sprzedaży tych nieruchomości po równo na obie strony niniejszego sporu. Zważywszy zatem, że udział 1/4 w prawie własności nieruchomości w E. stanowiącej działkę nr (...) został przez biegłego wyceniony na kwotę 4.775 zł (wg biegłego wartość całego prawa własności wynosi 19.100 zł) na potrzeby ustalenia zachowku należało przyjąć kwotę 2.387,50 zł. Natomiast w odniesieniu do pozostałych działek drogowych Sąd przyjął następujące wartości: działka nr (...) – 2.650 zł (wg opinii biegłego wartość działki wynosi 5.300 zł), działka nr (...) - 850 zł (wg biegłego – 1.700 zł), działka nr (...) – 5.650 zł (wg biegłego 11.300 zł), działka nr (...) – 23.400 zł (wg biegłego – 46.800 zł). Natomiast wartość działki nr (...) Sąd określił – zgodnie z opinią biegłego – na kwotę 21.900 zł, albowiem nie jest ona przeznaczona na cele drogowe i tym samym nie odnoszą się do niej wskazane powyżej ograniczenia dotyczące możliwości zbycia. Poza wymienionymi powyżej prawami, co było bezsporne, w skład spadku wchodziły również ruchomości o łącznej wartości 1.710 zł, a także 50 udziałów w spółdzielczej kasie oszczędnościowo – kredytowej o łącznej wartości 50 zł. Zatem łączna wartość aktywów spadkowych wynosiła 167.176,20 zł.

W dalszej kolejności, od ustalonej wartości stanu czynnego spadku należało odjąć wartość stanu biernego (pasywów) spadku. Z treści protokołu spisu inwentarza wynikało, że w chwili śmierci spadkodawczyni posiadała zobowiązania w postaci niespłaconej pożyczki zaciągniętej w (...) w G. w kwocie 2.943,68 zł, nieuiszczonych opłat za mieszkanie w kwocie 3.312,62 zł, a także długu wynikającego z prawomocnego wyroku Sądu Okręgowego w Gdańsku w sprawie III Ca 692/16 o dopłatę za zamianę mieszkań w kwocie 12.547,42 zł. Nadto, należało mieć na względzie, że zgodnie z treścią art. 922 § 3 kc do długów spadkowych należą także koszty pogrzebu spadkodawcy w takim zakresie, w jakim pogrzeb ten odpowiada zwyczajom przyjętym w danym środowisku, a także koszty postępowania spadkowego. W świetle powyższego przepisu od aktywów spadkowych należało odliczyć ponadto wartość kosztów związanych z pogrzebem spadkodawcy i wystawieniem nagrobka (por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 22 kwietnia 2015r., I ACa 940/14, L.). Strona pozwana wykazała w toku niniejszego postępowania, że koszty pogrzebu spadkodawczyni niesfinansowane z zasiłku pogrzebowego wynosiły 5.422 zł. Na tę okoliczność przedłożono rachunek wystawiony przez zakład pogrzebowy. Ponadto, do pasywów spadkowych należało zaliczyć koszty spisu inwentarza w kwocie 1.623,60 zł. W doktrynie wskazuje się bowiem, że w odniesieniu do kosztów postępowania spadkowego spadek obciążać będą jedynie takie koszty, które nie obciążają osobiście spadkobierców lub innych osób uczestniczących w postępowaniu spadkowym. Stąd do spadku wejdą m.in. koszty spisu inwentarza (por. Konrad Osajda (red.), Kodeks cywilny. Komentarz, wyd. 22, 2019). Powyższy wydatek został pokryty przez pozwaną, co wynika jednoznacznie z przedłożonych do akt niniejszego postępowania dokumentów. Natomiast, brak było podstaw do uwzględnienia kosztu postawienia nagrobka. Powódka wywodziła, że sfinansowała ten wydatek wspólnie z mężem spadkodawczyni, niemniej nie przedłożono na tę okoliczność żadnych dowodów. Nadto, Sąd nie uwzględnił zachowku przyznanego na rzecz S. W.. Zważyć bowiem należy, że ustalenie składu spadku następuje według zasad określonych w art. 922 kc z tym jednak, że przy ustalaniu stanu biernego spadku nie uwzględnia się zobowiązań wynikających z zapisów i poleceń (art. 993 kc) oraz zobowiązań z zachowków. Zobowiązań z tych tytułów nie potrąca się więc z wartości stanu czynnego spadku, przy ustalaniu czystej wartości spadku, dla obliczenia zachowku mimo, że zgodnie z art. 922 § 3 kc zapisy i polecenia oraz roszczenia o zachówek należą do długów spadkowych (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 kwietnia 2004 r. IV CK 215/03). W związku z powyższym należało uznać, że stan bierny spadku wynosi 25.849,32 zł. Stosownie

do powyższych rozważań wartość czysta spadku rozumiana jako różnica pomiędzy stanem czynnym a stanem biernym spadku wynosiła 141.326,88 zł.

Zgodnie z art. 993 kc do wartości czystego spadku dolicza się wartość darowizn i zapisów windykacyjnych dokonanych przez spadkodawcę zarówno na rzecz spadkobierców powołanych czy osób uprawnionych do zachowku i to niezależnie od tego czyj zachowek się oblicza. Czysta wartość spadku powiększona o darowizny doliczane do spadku tworzy substrat zachowku (por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 24 stycznia 2018r., I ACa 878/17, L.). Podkreślić należy, iż doliczaniu do spadku podlegają wszystkie darowizny nieobjęte wyliczeniem zawartym w dyspozycji przepisu art. 994 kc. Powyższe oznacza, że spadkobiercy oraz osoby uprawnione obowiązani są zaliczyć pomiędzy sobą wszystkie darowizny, niezależnie od okresu ich dokonania, natomiast wyjątki od tej zasady reguluje art. 994 kc (por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 26 stycznia 2017r., I ACa 816/16, L.). Co istotne, dla dokonania doliczenia darowizn do spadku jest obojętne, czy przedmiot darowizny nadal istnieje albo czy wchodzi w skład majątku obdarowanego. Do substratu zachowku dolicza się i takie darowizny, których przedmiot nie istniał już w chwili otwarcia spadku (z powodu utraty, zniszczenia czy zużycia) (por. K. Osajda (red.), Kodeks cywilny. Komentarz, 2020; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 września 2016 r. II CNP 1/16). W sytuacji, w której spadkodawca - przed więcej niż dziesięć laty przed śmiercią - uczynił darowiznę na rzecz uprawnionego do zachowku i na rzecz jego małżonka z zastrzeżeniem, że przedmiot darowizny wejdzie do majątku wspólnego obdarowanych, przy ustalaniu substratu zachowku należy doliczyć do wartości czystej spadku połowę wartości przedmiotu darowizny (por. wyrok SN z dnia 18 maja 2017r., I CSK 512/16, L.; podobnie wyrok Sądu Najwyższego z dnia 30 października 2003r., IV CK 158/02, L.). Jeżeli darowizny udzielili małżonkowie z majątku wspólnego, do zachowku doliczyć należy jedynie wartość połowy darowizny (art. 43 § 1 kro) (por. K. Osajda (red.), Kodeks cywilny. Komentarz, 2020).

Ze zgromadzonego materiału dowodowego wynika, że za życia spadkodawczyni dokonała na rzecz wszystkich swoich dzieci licznych darowizn, których przedmiotem były działki położone w miejscowości E., przy czym część darowizn została dokonana z majątku wspólnego spadkodawczyni i jej męża J. M., a część z majątku osobistego, nadto część darowizn została dokonana do majątku wspólnego obdarowanych. W rozpatrywanym przypadku doliczeniu do spadku podlegają następujące darowizny:

- darowizna z dnia 1 października 1997r. dokonana przez spadkodawczynię i jej męża J. M. z majątku wspólnego na rzecz powódki i jej męża E. P. (2) do ich majątku wspólnego, której przedmiotem była działka nr (...) obszaru 1.52.44 ha. Wedle biegłego wartość darowizny wynosiła 71.800 zł, lecz mając na względzie, że została dokonana z majątku wspólnego darczyńców do majątku wspólnego obdarowanych zaliczono jedynie ¼ tej wartości tj. kwotę 17.950 zł.
- darowizna z dnia 1 października 1997r. dokonana przez spadkodawczynię i jej męża J. M. z majątku wspólnego na rzecz powoda B. M. i jego żony M. M. (2) do ich majątku wspólnego, której przedmiotem była działka nr (...) obszaru 1.18.69 ha. Wartość darowizny wynosiła 55.900 zł, lecz podobnie jak w przypadku poprzedniej darowizny Sąd zaliczył jedynie ¼ tej wartości tj. kwotę 13.975 zł.
- darowizna z dnia 28 maja 2001r. dokonana przez spadkodawczynię na rzecz B. M. i jego żony M. M. (2) do ich majątku wspólnego, której przedmiotem była działka nr (...) obszaru 0.08.37 ha. Wartość darowizny zgodnie z opinią biegłego wynosiła 30.200 zł, przy czym z uwagi na fakt, iż darowizna została dokonana także na rzecz współmałżonka powoda zaliczeniu podlega jedynie kwota 15.100 zł;
- darowizna z dnia 6 października 2006r. dokonana przez spadkodawczynię na rzecz B. M. i jego żony M. M. (2) do ich majątku wspólnego, której przedmiotem była działka nr (...) obszaru 0.11.12 ha. Wartość darowizny zgodnie z opinią wynosiła 32.100 zł, lecz stosownie do powyższych uwag zaliczono kwotę 16.050 zł.
- darowizna z dnia 1 października 1997r. dokonana przez spadkodawczynię i jej męża J. M. z majątku wspólnego na rzecz S. M., której przedmiotem była działka nr (...) obszaru 1.74.55 ha. Wartość darowizny wynosiła 134.403,50 zł, przy czym z uwagi na fakt, iż została dokonana z majątku wspólnego zaliczono jedynie kwotę 67.201,75 zł.

- darowizna z dnia 29 marca 2004r. dokonana przez spadkodawczynię na rzecz S. M., której przedmiotem była działka nr (...) obszaru 0.12.72 ha. Jak wskazał biegły wartość darowizny wynosiła 38.160 zł.

- darowizna z dnia 1 października 1997r. dokonana przez spadkodawczynię i jej męża J. M. z majątku wspólnego na rzecz powoda G. K., której przedmiotem była działka nr (...) obszaru 1.18.36 ha. Wartość darowizny wynosiła – zgodnie z opinią – 91.137,20 zł, przy czym zaliczono kwotę 45.568,60 zł, gdyż darowizna została dokonana z majątku wspólnego darczyńców.

Wskazać należy, iż w odniesieniu do działek nr (...) biegły określił osobno wartość uwzględniając przeznaczenie tych działek w dacie darowizny (działki rolnicze) oraz aktualne przeznaczenie (przemysłowo – usługowe). Zważyć jednak należy, iż zgodnie z art. 995 § 1 kc wartość przedmiotu darowizny oblicza się według stanu z chwili jej dokonania. W doktrynie wskazuje się, że ustalanie wartości darowizny według stanu z chwili darowizny oznacza, że należy wziąć pod uwagę zarówno stan prawny, jak i stan faktyczny przedmiotu darowizny. Późniejsze zmiany stanu przedmiotu darowizny nie mają znaczenia. Jeżeli np. przedmiotem darowizny była działka rolna, bez możliwości przekształcenia w działkę budowlaną, to należy taki właśnie stan przyjąć do wyceny, nawet jeśli później doszło jednak do przekształcenia, a nawet zabudowania gruntu. (por. K. Osajda, Kodeks cywilny. Komentarz, 2020). Z tego względu Sąd przyjął wartość tych nieruchomości określoną przy uwzględnieniu przeznaczenia w dacie dokonania darowizny tj. jako działek rolnych.

Strona pozwana żądała doliczenia do spadku także darowizny dokonanej na rzecz B. M. w kwocie 800 zł. Jednak zdaniem Sądu darowizna w takiej wysokości stanowiła drobną darowiznę, zwyczajowo w danych stosunkach przyjętych, która stosownie do art. 994 § 1 kc nie podlega doliczeniu do spadku. Z powyższego wynika, że łączna wartość darowizn podlegających doliczeniu do spadku wynosi 175.845,35 zł. Oznacza to, że substrat zachowku stanowi kwotę 317.172,23 zł. Przyjmując zaś, że każdemu z powodów należy się zachówek w wysokości 3/32 substratu zachowku, to powodowie mogli domagać się zachowku w kwotach po 29.735 zł. Zważyć jednak należy, iż zgodnie z art. 996 kc darowiznę dokonaną przez spadkodawcę na rzecz uprawnionego do zachowku zalicza się na należny mu zachówek. Mając zaś na względzie, że B. M. otrzymał darowizny na łączną kwotę 45.125 zł (działka nr (...) – 13.975 zł; nr 56/5 – 15.100 zł; nr 56/7 – 16.050 zł), to darowizny te wyczerpały należny mu zachówek. Natomiast, powódka E. P. (1) otrzymała tylko jedną darowiznę, której przedmiotem była działka nr (...), przy czym zaliczeniu na poczet należnego jej zachowku podlega kwota 17.950 zł. Stąd należało uznać, że roszczenie powódki o uzupełnienie zachowku jest uzasadnione co do kwoty 11.785 zł, co stanowi różnicę należnego zachowku w kwocie 29.735 zł i darowizny.

Sąd nie znalazł podstaw do uwzględnienia zarzutu nadużycia prawa uzasadniającego zmniejszenie zachowku w jeszcze większym stopniu. Jak wskazuje się w orzecznictwie obniżenie wysokości zachowku może mieć miejsce w przypadkach zupełnie wyjątkowych, skoro prawa osoby uprawnionej do zachowku służą urzeczywistnieniu obowiązków moralnych, jakie spadkodawca miał wobec swoich najbliższych, a zastosowanie art. 5 k.c. nie może udaremniać przepisów o zachowku. Ponadto, już samo pozbawienie uprawnionego do zachowku korzyści ze spadku w drodze dziedziczenia, jest dla niego dostatecznie dolegliwe, a stanu tego nie powinno się pogłębiać przez ograniczenie możliwości realizacji roszczeń z tytułu zachowku. W konsekwencji sprzeczność z zasadami współzycia społecznego zachodziłaby wówczas, gdy w świetle reguł lub wartości moralnych powszechnie społecznie akceptowalnych żądanie zapłaty należności z tytułu zachowku musiałoby być ocenione negatywnie. W tym kontekście nie może zostać pominięta ocena moralna postępowania uprawnionego do zachowku względem spadkobiercy bądź tak niekorzystna sytuacja zobowiązanego, że realizacja zachowku naraziłaby go na skrajny niedostatek bądź musiała by być postrzegana, jako rażąco niesprawiedliwa (por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 16 listopada 2017r., VI ACa 1018/16, LEX nr 2538283). W niniejszej sprawie, poza wskazaną powyżej kwestią możliwości sprzedaży nieruchomości drogowych uwzględnioną przy wycenie aktywów spadkowych, Sąd nie znalazł żadnych innych okoliczności przemawiających za dalszym obniżeniem zachowku. Przede wszystkim nie przemawia za tym sytuacja majątkowa i osobista zobowiązanej, która ma stałe dochody (4300 zł) oraz zaspokojone potrzeby mieszkaniowe (otrzymała w spadku mieszkanie). Ponadto, kwota zasądzonego zachowku nie jest na tyle wysoka, aby uniemożliwiła np. zaciągnięcie kredytu gotówkowego na jego spłatę. Nadto, z zebranego materiału dowodowego nie wynika, aby postępowanie któregośkolwiek z powodów w stosunku do spadkodawczyni naruszało jakiegokolwiek powszechnie

społecznie akceptowalne wartości moralne. Z osobowego materiału dowodowego wynika, że stosunki powodów z matką były jak najbardziej poprawne. Uprawnieni do zachowku utrzymali stałe i serdeczne stosunki rodzinne z matką. Nadto, Sąd nie doszukał się żadnych okoliczności na linii pozwani – powodowie, które uzasadniałyby dalsze ograniczenie zachowku w świetle zasad współżycia społecznego.

Mając powyższe na uwadze, na mocy art. 991 kc Sąd zasądził od pozwanej na rzecz powódki E. P. (1) kwotę 11.785 zł tytułem zachowku po Ł. W.. Nadto, na mocy art. 481 § 1 i 2 kc i art. 455 kc Sąd zasądził odsetki ustawowe za opóźnienie od dnia 13 marca 2017 roku do dnia zapłaty. Zważyć bowiem należy, iż zobowiązanie łączące uprawnionego do zachowku i spadkobiercę jest zobowiązaniem bezterminowym, co oznacza, że określenie terminu spełnienia świadczenia pieniężnego w tym zobowiązaniu następuje w wyniku wezwania dłużnika (spadkobiercy) do zapłaty (art. 455 kc), a nie dopiero od dnia wyrokowania w przedmiocie uprawnienia do zachowku (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 marca 2014r., V CSK 209/13, L.). Zważyć należy, iż przed wytoczeniem powództwa powódka skierowała do pozwanej wezwanie do zapłaty z dnia 27 lutego 2017r., wyznaczając pięciodniowy termin do zapłaty. Wezwanie zostało wysłane w dniu 28 lutego 2017r., nie wykazano jednak, kiedy zostało doręczone pozwanej. W związku z tym Sąd przyjął, że wezwanie zostało doręczone z upływem 7 dni od dnia nadania. Po upływie dalszych 5 dni tj. z dniem 13 marca 2017r. roszczenie stało się natomiast wymagalne.

W pozostałym zakresie roszczenie powódki E. P. (1) podlegało oddaleniu na mocy powołanych powyżej przepisów a contrario.

Na mocy art. 991 kc a contrario oddaleniu podlegało powództwo wytoczone przez B. M. z uwagi na fakt, iż dokonane przez spadkodawczynię darowizny w całości wyczerpały należny zachówek.

Na mocy art. 102 kpc Sąd jednak odstąpił od obciążania obojga powodów kosztami opłaty sądowej od pozwu oraz opinii biegłych, od których uiszczenia powodowie zostali zwolnieni.

Natomiast, na podstawie art. 98 kpc zasądził od powoda B. M. na rzecz pozwanej koszty zastępstwa procesowego w pełnej wysokości, na co składa się opłata za czynności fachowego pełnomocnika w stawce minimalnej obliczonej od wskazanej w pozwie wartości przedmiotu sporu (3600 zł) oraz opłata skarbową od pełnomocnictwa (17 zł).

Natomiast o kosztach w sporze powódki E. P. (1) i pozwanej Sąd orzekł na mocy art. 100 kpc i zgodnie ze stosunkiem w jakim strony przegrały niniejszy spór ustalił, że powódka ponosi pozostałe koszty procesu, poza kosztami opłaty sądowej od pozwu i kosztami opinii biegłych, w 66 %, zaś pozwana ponosi koszty w 34 %. Na mocy art. 108 kpc szczegółowe wyliczenie kosztów Sąd powierzył referendarzowi sądowemu po prawomocnym zakończeniu niniejszego postępowania.